

4. General software and toolkits. Agent Based Computational Economics (ACE) and Complex Adaptive Systems (CAS). — Электрон. дан. — Режим доступу: www.econ.iastate.edu/tesfatsi/acencode.htm.

5. Dunham J. B. An Agent Based Spatially Explicit Epidemiological Model in MASON. // Journal of Artificial Societies and Social Simulation, 2005, vol. 9, no. 1.

6. Uhrmacher A. M. Simulation for Agent-Oriented Software Engineering/ www.thesimguy.com/GC/papers/WMC02/G067_UHRMA-CHER.pdf

Статтю подано до редакції 18.05.10 р.

Find similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetma

УДК 604.822.004.3

Н. К. Самченко, аспірантка,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ПЕРЕДУМОВИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті сформульовано передумови та принципи структурно-функціонального моделювання, які складають теоретичні засади побудови відповідної балансової моделі.

ABSTRACT. The article defines the preconditions and principles of structural-functional modeling, which constitute the theoretical basis for building the appropriate balance model.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. структурно-функціональне моделювання, балансова модель, таблиці «витрати-випуск», коефіцієнти матеріальних витрат.

Класична модель «витрати—випуск» має досить жорстку побудову в тому розумінні, що в ній подано результати взаємодії елементів структури економіки на даний момент (у статичі), але не відображено механізм формування цих результатів, тобто не відтворені наявні структурно-функціональні зв'язки в їх динаміці. Крім того, недоліком моделі Леонтьєва [1], яка поклала початок розвитку теорії «витрати-випуск», а також моделей його послідовників [2, 3, 6] є те, що технологічні коефіцієнти (коефіцієнти прямих матеріальних витрат) передбачаються постійними при будь-яких змінах обсягу випуску продукції, що наглядно демонструється відомим співвідношенням

$$x_{ij}=a_{ij} X_j, \quad (1)$$

де a_{ij} — коефіцієнт прямих матеріальних витрат продукції i -того виду на виробництво продукції j -того виду.

З такою гіпотезою можна погодитися лише за умови, якщо дослідження проводиться в межах одного часового інтервалу (як правило, одного року), а не за кілька періодів. Гіпотеза про постійність цих коефіцієнтів може привести до суттєвих відхилень при визначенні реальних обсягів випуску продукції. Величина цих відхилень неоднакова як для різних видів економічної діяльності (ВЕД), так і для різних періодів часу, що витікає із різноманітності тенденцій технічного прогресу в різні періоди та із специфічних особливостей ВЕД.

Прийняття такої гіпотези призводить до існування прямої пропорційної залежності витрат від випуску продукції. Але в реальній дійсності ця залежність існує не завжди. Відхилення від прямої пропорційної залежності витрат від випуску продукції виникають як через специфіку виробничих процесів при виготовленні продукції, так і через відмінності окремих видів витрат на її виробництво.

Якщо ж користуватися такою гіпотезою при моделюванні структурно-функціональних зв'язків, то біхевіористичні співвідношення [5], що описують їх динаміку, залишаються незмінними.

За допомогою таких моделей важко в повній мірі здійснювати аналіз і прогнозування структурно-функціональних зв'язків, а значить і структури економіки.

Як відомо, витрати на виробництво по своєму функціональному призначенню діляться на витрати, пов'язані з безпосереднім використанням сировини, матеріалів, полуфабрикатів, енергії тощо та витрати, спрямовані на обслуговування виробництва. Величина витрат, пов'язаних з технологічним процесом виробництва продукції, приблизно відповідає зазначеній прямій пропорційній залежності від обсягу виробництва продукції, тобто є умовно-змінною. Для витрат же на обслуговування виробництва існує інша залежність, а саме: їх величина на одиницю виробленої продукції із зростанням обсягу випуску продукції зменшується, тобто вони є умовно-постійними.

Очевидно, врахування такого розподілу витрат при побудові таблиць «витрати—випуск» у більшій мірі відповідало б врахуванню принципу прямої пропорційної залежності витрат від випуску. У цьому випадку величина потоків продукції визначалася б за формулою:

$$x_{ij} = x'_{ij} + c_{ij}, \quad (2)$$

де x'_{ij} — безпосередні технологічні витрати;
 c_{ij} — умовно-постійні витрати.

Якщо позначити через $a'_{ij} = \frac{x'_{ij}}{X_j}$ коефіцієнт прямих матеріальних витрат, що відповідає безпосереднім технологічним витратам, то

$$x_{ij} = a'_{ij} X_j + c_{ij}. \quad (3)$$

Графічно залежність x_{ij} від X_j , яка визначається рівнянням (2), наведена на рис. 1а. Для порівняння на рис. 1б зображена залежність (1).

Із (3) випливає, що

$$a_{ij} = a'_{ij} + \frac{c_{ij}}{X_j}, \quad (4)$$

а значить залежність коефіцієнта прямих матеріальних витрат від обсягу випуску продукції не є прямопропорційною. Цей факт треба неодмінно враховувати в процесі дослідження структурно-функціональних зв'язків.

Визначення величин a'_{ij} і c_{ij} методом прямих розрахунків можливе лише у випадку наявності мікрорівневої звітної інформації. Але при цьому слід уникати можливої методологічної помилки, яка виникає в процесі заміни матриці (a_{ij}) на матрицю (a'_{ij}) при використанні методу «витрати—випуск» і включення в другий квадрант відповідної таблиці величин $\sum_j c_{ij}$, оскільки, хоча обсяг використання продукції:

$$X_i = \sum_j a'_{ij} x_j + \sum_j c_{ij} + Y_i,$$

де Y_i — обсяг кінцевого продукту по i -тому виду економічної діяльності і не змінюється, при цьому порушується баланс між ВВП і кінцевим продуктом та зменшується обсяг проміжного споживання, а значить і обсяг випуску продукції.

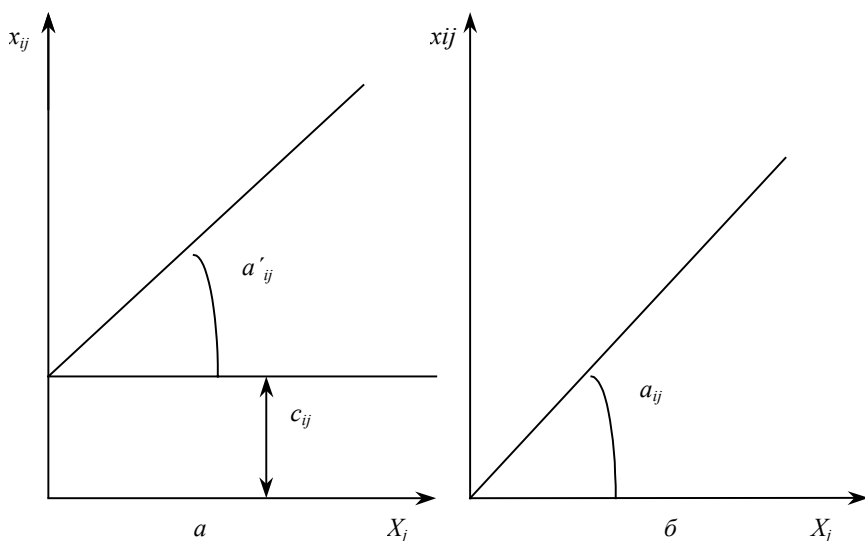

Рис. 1. Залежність потоків x_{ij} від обсягів випуску продукції X_j

При використанні в процесі дослідження структурно-функціональних зв'язків інформації макrorівня (системи національних рахунків) немає можливості виконання подібних розрахунків. Але, враховуючи наявність динамічних рядів по використанню ресурсів i -того ВЕД для виробництва продукції j -того ВЕД (x_{ij}) і по валовому випуску продукції споживачами цих ресурсів (X_j), залежність (4) може бути отримана шляхом її економетричного моделювання. Крім того, на базі цих динамічних рядів можуть бути отримані залежності, які будуть корисними при аналізі та прогнозуванні структурно-функціональних зв'язків.

Отже, *перша передумова побудови балансової моделі структурно-функціональних зв'язків* полягає в існуванні функціональної (на практиці — статистичної) залежності коефіцієнтів прямих витрат від обсягу випуску продукції.

Другою передумовою побудови моделі є використання в ній коефіцієнтів повних матеріальних витрат замість коефіцієнтів прямих матеріальних витрат, що зумовлено наступними обставинами.

По-перше, коефіцієнти повних матеріальних витрат враховують не тільки прямі витрати даного продукту на виробництво іншого продукту, а й побічні. Вони є суто загальноекономічними характеристиками, що визначаються всією виробничою структу-

рою економіки як цілісної системи. Вони притаманні економіці в цілому і не властиві ні якій із її підсистем окремо та дозволяють оцінити комплексні витрати, що зв'язані із споживанням і нагромадженням, по економіці в цілому.

По-друге, оскільки коефіцієнти повних матеріальних витрат (A_{ij}) показують, який обсяг продукції i -того виду необхідно виробити для забезпечення випуску одиниці кінцевого продукту по j -тому виду економічної діяльності, то при побудові балансової структурно-функціональної моделі можна замінити використання потоків проміжного споживання продукції на використання цих коефіцієнтів, які, являючи собою відносні показники на відміну від абсолютних значень проміжних потоків, є більш інформаційноємними стосовно структурно-функціональних зв'язків, більш стійкими і дозволяють більш виразно відобразити їх динаміку та їх статистичні залежності від чинників, що впливають на їх формування.

По-третє, легко показати, що будь-яка зміна елементів матриці прямих матеріальних витрат (a) призводить до зміни коефіцієнтів прямих матеріальних витрат. Для цього продиференціюємо згідно з правилами лінійної алгебри [4] рівність

$$E = (E - a) \times (E - a)^{-1},$$

де E — одинична матриця.

Маємо

$$\frac{\partial(E - a)}{\partial(E - a)}(E - a)^{-1} + (E - a) \frac{\partial(E - a)^{-1}}{\partial(E - a)} = 0,$$

звідки

$$\frac{\partial(E - a)^{-1}}{\partial(E - a)} = -(E - a)^{-1} \frac{\partial(E - a)}{\partial(E - a)} (E - a)^{-1}, \quad (6)$$

$$\frac{\partial(E - a)}{\partial(E - a)} = E = (e_{ij}). \quad (7)$$

Враховуючи, що (e_{ij}) можна подати у вигляді $(e_{ij}) = (e_{i1})(e_{1j})$ та використовуючи (7), рівність (6) можна записати у вигляді:

$$\begin{aligned} \frac{\partial(E-a)^{-1}}{\partial(E-a)} &= -(E-a)^{-1}(e_{i1})(e_{j1})(E-a)^{-1} = \\ &= - \begin{pmatrix} A_{1i} & 0 & \dots & 0 \\ A_{2i} & 0 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ A_{ni} & 0 & \dots & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} A_{j1} & A_{j2} & \dots & A_{jn} \\ 0 & 0 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & 0 & \dots & 0 \end{pmatrix} = \\ &= \begin{pmatrix} A_{1i}A_{j1} & A_{1i}A_{j2} & \dots & A_{1i}A_{jn} \\ A_{2i}A_{j1} & A_{2i}A_{j2} & \dots & A_{2i}A_{jn} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ A_{ni}A_{j1} & A_{ni}A_{j2} & \dots & A_{ni}A_{jn} \end{pmatrix}. \end{aligned}$$

Виходячи з отриманого результату, маємо повний диференціал

$$\frac{d}{da_{ij}}(E-a)^{-1}da_{ij} = \sum A_{ki}A_{jm}da_{ij},$$

що і доводить твердження про взаємозв'язок у змінах елементів матриць a і A .

Для оцінювання меж припустимих індивідуальних змін коефіцієнтів A_{ij} можна користуватися відомою формулою Е.Б. Єршова [29]. Це дає можливість визначати важливість коефіцієнтів прямих матеріальних витрат, а саме: суттєві зміни обсягів випуску продукції відбуваються по тих ВЕД, по яких змінюються ці коефіцієнти.

Третьою передумовою побудови балансової структурно-функціональної моделі є постулат про залежність коефіцієнтів повних матеріальних витрат від обсягів випуску продукції та від часового фактору і незалежність їх між собою. Незалежність коефіцієнтів повних матеріальних витрат між собою означає, що в моделі не враховуються умови взаємозамінності ресурсів через те, що при прийнятому агрегуванні ВЕД враховувати цю умову немає сенсу, що дозволяє дещо спростити модель.

За четвертою передумовою побудови балансової структурно-функціональної моделі передбачається поділ змінних величин на екзогенні та ендогенні.

П'ятою передумовою є вимога врахування в моделі динаміки розвитку економіки впродовж періоду, що досліджується, з метою можливості проведення структурного динамічного аналізу та прогнозних розрахунків.

Методологічні принципи, які покладені в основу побудови балансової структурно-функціональної моделі полягають у наступному.

1. Враховуючи цілеспрямованість моделі на дослідження структурно-функціональних зв'язків та зрушень у структурі економіки, вона повинна включати як балансові співвідношення між структурними елементами, так і економетричні відображення цих зв'язків.

2. Моделювання структурно-функціональних зв'язків розглядається як складова частина моделювання структури економіки. Коефіцієнти матеріальних витрат, що відображують закономірності динаміки структурно-функціональних зв'язків, задаються не екзогенно, як у статичній моделі «витрати—випуск», а формуються під впливом структурних зрушень у проміжному споживанні впродовж періоду, що досліджується.

3. У балансовій структурно-функціональній моделі повинні знайти відображення взаємозв'язки між елементами кінцевого використання та загальними обсягами кінцевого продукту, а також між елементами ВВП за категоріями доходу та загальними обсягами ВВП.

4. Модель повинна забезпечувати цілеспрямованість структурно-функціонального аналізу та оглядовість структурних зрушень. Для задоволення цієї вимоги необхідно користуватися вибірним підходом до врахування в процесі моделювання структурних елементів та структурно-функціональних зв'язків, тобто об'єктами моделювання повинні бути лише найважливіші види ресурсів, елементи структури та функціональних зв'язків між ними.

5. Модель повинна забезпечувати достатнє відображення впливу зрушень у структурно-функціональних зв'язках на формування основних елементів структури економіки, зокрема, на формування валового випуску продукції та кінцевого продукту (кінцеве споживання, валове нагромадження капіталу, експорт, імпорт).

6. У процесі моделювання структурно-функціональних зв'язків необхідно забезпечити поєднання вибірного підходу до обґрунтування множини змінних моделі із спрощеними способами врахування в моделі другорядних малозначущих структурно-функціональних зв'язків. З цією метою малозначущі зв'язки можуть враховуватися або шляхом визначення середньозваженої величини їх коефіцієнтів витрат, або шляхом використання значень цих коефіцієнтів у передпрогнозованому році. Звичайно, ці способи можна використовувати за умови, що у прогнозованому періоді не передбачаються суттєві структурні зрушення в економіці. В протилежному випадку необхідно здійснювати оцінювання впливу зрушень у структурі економіки на величину коефіцієнтів матеріальних витрат.

7. У випадку використання в процесі дослідження таблиць «витрати—випуск» в основних цінах модель повинна враховувати взаємозв'язки елементів валової доданої вартості та кінцевого продукту, тобто взаємозв'язок первинних доходів і кінцевих витрат.

Сформульовані передумови та методологічні принципи складають теоретичні засади побудови балансової структурно-функціональної моделі.

Література

1. Леонтьев В. Исследования структуры американской экономики. Теоретический и эмпирический анализ по схеме затраты—выпуск / Василий Леонтьев; пер. с англ. А. С. Игнатъева. — М.: Госкомстатиздат, 1958. — 640 с.
2. Немчинов В. С. Экономико-математические методы и модели / Немчинов В. С. — М.: Соцэкгиз, 1962. — 410 с.
3. Стоун Р. Метод затраты—выпуск и национальные счета / Ричард Стоун; пер. с англ. Э. В. Детневой. — М.: Статистика, 1966. — 384 с.
4. Фаддеев Д. К. Вычислительные методы линейной алгебры / Д. К. Фаддеев, В. Н. Фаддеева. — М.: Физматгиз, 1960. — 656 с.
5. Фриш Р. Основные черты промежуточной модели «Осло» / Фриш Р. // Применение математики в экономических исследованиях. Т. 2 / под ред. академика В. С. Немчинова. — М.: Соцэкгиз, 1961. — С. 429—531.
6. Ченери К. Экономика межотраслевых связей / К. Ченери, П. Кларк; пер. с англ. А. И. Анчишкина, С. С. Шаталина, В. В. Швыркова. — М.: Изд-во иностр. литер., 1962. — 385 с.

Статтю подано до редакції 29.05.10 р.

УДК 519.865.7

Т. М. Кисіль, асистент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

НЕЙРОСИСТЕМИ ТА ФІНАНСОВІ РИНКИ: ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ТОРГОВИХ ОПЕРАЦІЯХ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто основні поняття нейронних моделей і методів підтримки прийняття рішень для фінансових задачах аналізу та прогнозування. Наведено концептуальну модель задач фінансового ринку акцій, заснованих на адаптивних алгоритмах та алгоритмах зворотного поширення помилки.